

diva pridelati, ali pa le srednje baže. Hoče Vestfaljski kmetovavec práv lično predivo imeti, poruje lan, predenj se seme v glavicah dozori; to delo stori on koj, kadar lan odcvetè. To se vé, de se mora potem takim semena znebiti. Kdor pa hoče predivo s semenam vred pridelati, ne ruje lanú poprej, kot takrat, kadar glavice popolnoma dozori; perdela pa bolj pustiga in debeljiga prediva.

Perdelani lan Vestfaljčanje sploh v vodi godijo (Wasserröste), kër je po skušnjah gotova reč, de je boljši, lan v vodi goditi, ko po travi pogrijeti ga. Kakó to storijo, bomo prihodnjič povedali.

(Dalje sledí.)

Nekaj kemije (ločbe) kmetovavcam.

(Nadalje.)

26. §. Od mnogih zemelj ali perstí.

Skorja naše zemlje obstoji večidel iz kamnja, kamnje pa ali večidel iz ene perstí, kakor apnjenik, ali pa je zedinjeno iz dveh ali več perstí, katerim so še druge reči — kakor káli, nátron, ta ali una kisloba, ali tudi kak rud — pridružene. Enake zedinjenja so tudi druge zlo mnogoverstne rude, ki se v podzemeljskih luknjah in razpokah najdejo.

De mnogoverstne perstí niso pervíne, ampak de je vsaka izmed njih neki rud, s kislicam zedinjen, je že drugej povedano bilo. Kakor se perstí po razpadanji kamnja narejajo, se tudi zamore v posebnih okolišinah iz perstí in družih pervín kamnje zedinovati ali sprijemati; prvo je kemijsko ločenje, drugo pa zedinjenje.

Perstí zamorejo same ali z mnogoverstnimi kislobami v solí zedinjene, v vodi raztopiti se; take nevidno s perstjo vbrejene vode zamorejo še clo mnoge sicer terde organske dele čisto ali popolnoma okamniti, če va-nje zlezovaje, v njih perst popušajo. Jelšov ali hrastov les je gost in terd, in vender, ko se v posebnih okolišinah znajde, ga zamore taka voda v veliko sto letih počasama skozi in skozi také okamniti, de je oglajen družimu likanimu in ne okamnjenimu enake baže v farbi, létih i. t. d. popolnoma podoben, in nihče bi jih ne razločil, dokler jih ne potehta. Takó okamnenje se začne od zunaj lesá in vedno globokeje sega. Vsi lesi, kostí, posebno hišce povodnih červov, kakor luštrenkov, oster, polžev i. t. d. zamorejo také okamneti; najde se jih pa tudi také okamnjenih reči brez števila verh zemlje, v velikih globočinah in v kamnji visocih gorá.

Najdejo se tudi večkrat v tiski organskih reči; také postavimo, se je riba v blato zarinila, je poginila, in počasi strohnela; blato se je pa scasama v kamen sterdilo. Naj se zdaj tak kamen po dolgama razkroji, vidil se bo na obeh plošah také čist in popolnoma vtisk od ribe, de se spozná kteriga plemena je bila; ali najde se le vtisk nje glave in herbta i. t. d. Učeni išejo s posebno radostjo take okamnjence in vtiske, jih spravljajo in v muzeumih hranijo, kakor priče grozovitnih prememb, ki so se že na svetu, posebno ob potopih godile, v razjasnjenje svojih narodov. Ko bi tedaj kmetovavci bistriga očesa in iskreniga uma kaj taciga našli, kar se jim velikrat pergodi, naj bodo vender také rodoljubi, de brez oškodovanja poberejo, ko ne drugači s celim kamnam, kjer bi bilo vrašeno, in naj muzeumu svoje domovine podarijo.

Kremenine ali kremenne perstí je mende nar več na sveti; je obstojni del nar bolj terdiga kamna

zlo mnogoverstnih baž, ki se je nekđaj v stopljenim stanu znašlo, in iz kteriga so nar visokeji gore sozidane; sperstenina taciga kamna se je po potopih in povodnih povsod raznesla, de se povsod več ali manj saj v podobi z družimi perstmi pomešaniga peska najde; tudi je v majhni primeri zložen del vsih rastljin. Kremenina, kakor jo kemikarji iz kresivniga kamna, ali iz čisto skozniga vledenca (Kristall) čisto dobé, je ojstra za potipati, naredi zareze na stekli; s kaljem ali nátronam stopljena da steklo; z ilovno zemljo žgana da steklenost, to je nar bolji opek ali cegel, tudi terdne in lepe posode kakor je porcelan, s katerim se da ogenj vkresati; z apnam se močno zlahtaje, da z njim malto, de postane z časam terda kot kamen.

Povedati moramo še od posebniga prikazika, de na Francozkim in Nemškim so našli na verh zemlje cele po več sežnjeve dolge, široke in globoke lege kremenine, ki je beli moki podobna; s povikšovavnimi očnicami se natanjko vidi, de to so zgolj hišce nekíh živalc, katerih učeni že veliko sort poznajo, so pa také majčkne, de se z hišcami vred z navadnimi očmi viditi ne zamorejo. Še popred so naravoslovci vedili, de kar je kremenina v sred apnjenikov v podobi večih ali manjših obisti — kresavni kamni — so iz tacih živaljskih hišc združeni.

(Dalje sledí.)

Svaritev.

Dr. Šmidt opomina v Dunajskih novicah, de je silno nevarno nezreliga korúna (krompirja) jesti, kër bljuvanje, grižo in več družih želodičnih bolezin naredí. Dokler ni korún popolnoma odcvetel in ni jel v seme iti, ga ni varno jesti. Le eno plemo korúna je o sv. Jakobu zrelo, ki mu zatorej tudi pravijo Šenjacobški korn.

Dobro pisavno čerńilo (tinto) narediti.

Pisavci, posebno tisti, ki z jeklenimi peresi pišejo, se večkrat čez slabo čerńilo pertožijo, de jim peresa zakara in jih kmalo popači. To pride od žveplene kisline, ktero železni vitrijol v sebi ima, iz kteriga se čerńilo dela. To odpraviti, vzemi železniga vitrijola kakih 6 ali 8 lotov, postavi ga v perstenim loncu k ognju také dolgo, de rudeč postane. Potem ga práv dobro v štupo stolci in si ga shrani. Ko si hočeš čerńila narediti, vzemi 3 lote stolčenih šisk (Galläpfel), poldrugi lot arabskiga gumja, 1 funt deževne vode in pusti to zmes v pripravni steklenici (flaši) 24 ur stati, večkrat jo pa premešaj. Potem pridèni ti zmesi zgorej imenovane vitrijolove štupe 1 kvintele. Tako čerńilo je práv dobro. Če se nekoliko posuší, pa vode pridèni.

Napčno častenje svetiga Florjana.

Vsi katolški verniki častijo svetiga Florjana varha nesreče ognja. Veliko je pa tacih češenikov sv. Florjana, kí bi ravno s svojo napčno pobožnostjo sv. Florjana prisiliti mogli, de bi jim svojo pomoč in priprošnjo pri Bogu odtégnil, ko bi se svetniki žaliti dali. Smejati bi se človek mogel, ko bi ta reč ne bila toliko rezna, če vidi, kakó de se sv. Florjan častí. V cerkev mora vsak Slovenc tisti dan. To je práv; dobro je več storiti, ko kar je zapovedaniga, ako je opravljeno, k čemur zapoved véže. Dela se nobeniga nihče ne smé dotakniti. Kdor se prederzne, kako delo v roke vzéti, ne bo odšel hudimu natolcevanju. Bog ne daj kovaču te misli, sv. Florjana dan za kladvo prijeti: ko krivoverca

se ga bo ogibala cela srenja. In pa prijatelj! če te dolžnost véže, sv. Florjana dan z vozíčem in konjičem na cesti biti, dobro poglej, poprej ko sonce poprejšni dan na večer zaide, ali so podkove dobro vterjene, ali je pri vozu in kolésih vse v redi, — ako se ti drugi dan kaj pokvari, rad boš praznoval celi ljubi dan: ne boš izprosil kovača, de bi čertico ure iz kerčme stopil, verč iz roke in kladvo v roko vzel, naj mu tudi dvojno plačilo obétaš. Poslušaj, kaj se je letas sv. Florjana dan nekemu duhovnu na potu zgodilo. Vsred popoldnéva se konju podkova prelomi. Ko se varno do perve vesí pripeljá, kar kovačnico zagleda — tode zaperto. Vpraša po kovaču. „Rekel je, de ne bo ségel po kladvu, naj bi se tudi sam Cesar pripeljal, odgovori neki mož verle postave. „Kaj pa bo?“ reče duhoven, jaz moram dones v *** biti.“ . . . Na nagovarjanje duhovna pride kovač iz kerčme — ves nevoljin (uni drugi mož je mogel „gréh na se vzéti“) pogleda duhovna od nog do glave. Gré v kovačnico, in najde k sreči podkovo, ki je ravno na kopíto konja pristovala. Kér je delo šlo brez ognja, se mu je vést nekoliko ohladila; tode uniga možá je začelo péči, kje de se bo greha iznebil, ki ga je od kovača iz ljubezni do duhovna prevzél. Blezò, de je kratek keršanski nauk tudi priprošnikovo vést potolažil. —

Drugič pa prijatelj! glej, de se o poldne sv. Florjana dan dobro nakosiš. Po poldne tisti dan, in zvečer ni varno v kerčmo iti. Nimaš kam sésti, vse polno je častnikov sv. Florjana: vsak se ga moraliti, kolikor mavha derží. Pa ko bi le še popotnika pri miri pustili, ki ga še Turki ne nadlegujejo! . . . Svetujem ti torej, vzemi kermo za konje seboj, napajaj in kermi jih tisti dan pri kakim potoku, in ostani čez noč pri kakim prijatli, ako ne moreš dojtí do kerčme, kamor se takošna derhal ne zbira. —

Ko bi jih vunder še več k asikurancii pristopilo! Letas plačujemo ubogih 9 krajcarjev od zavarvaniga blaga sto rajns vrednosti. Ko bi se vsi od kraja v to družbo zapisali, kakó majhin bi po tem znesek létne dacije bil! In koliko dobriga storimo drugim družbenikam, ako jih šiba ognja vdari. — Kar se je tam pa tam doslej sv. Florjana dan v božje razžaljenje in v pogubo zdravja zapravilo, naj bi se dalo odslej v okovarjenje pred ognjem, in letni znesek te dacije bo kmalo za sreberni groš nižji. Prijatelj novice in njih bravecov.

Pervi seljaki na Slovenskim.

(Nadalje.)

De je naš narod prišel od Greških krajev sém gori, naj bo že po morji ali po Dunavi in Savi, poterjuje tudi povest od Jazona. Jazon (ali morebiti Jazen) če se pravlice od njega práv razložé, je bil kupec, ki je s svojimi tovarši se vozil po Dunavi in Savi, in tudi v ta kraj, kjer je zdaj Ljubljana, prišel. Tukaj je bil eno lopo (morebiti tudi več) postavil in to seliše Emono imenoval, kakor je bila tudi v Tesalii, kjer je bil Jazon domá, ena Emona. Na Krajskim so v Emoni dalje hiše stavili, de je bila grozno velika. Če tudi Jazon ni tod nič ljudi najdel, de bi bil ž njimi kupčeval, je pa mordè druziga blaga iskal, kteriga bi bil domá ali po poti prodajal.

Učeni možje sémtertje kaciga druziga perviga seljaka imenujejo. Temu se ni čuditi; od tistih časov se je že dosti vode uteklo. Takrat ni bilo nobenih novic, ne pošt, ne cest, ne toliko pisarjev. Več let je minulo, de se je kaka reč po svetu razglasila, kar se zdaj v kacih 14 dneh ali vsaj v enim mescu zgodí. Pa še, ko se je kaj razglasilo, je vsak vtognil drugači povedati, in čez več sto let je komu na misel prišlo, take pripovedvanja zapisati, in kar je bilo zapisaniga, ni bilo po tavžentkrat

natisnjeno; če se je eno ali dvoje pisanje zgubilo, je bilo pa vse zgubljeno.

Iz do zdaj rečeniga, in iz tega kar se bo še reklo, se vidi, de so se bili Slovenci pred Kristusovim rojstvom v te kraje preselili, in kakor se kaže čez današnjo Turčijo. Pustimo učenim glavam daljno preiskovanje: kdo in kdaj se je v naše kraje preselil pervikrat, in pomislimo ob kratkim, kakó so se kaj selili. Per pervih preseljevanjih si ni misliti, de je kak mož z svojo ženo in otročiči se selil. Kolikor je bilo per eni družini bratov, so se večidel, takó rekoč, na dom poženili, vkup živeli z ženami in otroci vred. Sestre so se v druge družine pomožile, ali pa domá neomožene ostale. Zraven tega je imela družina še sicer več hlapcov in dekel. Nar starji mož je bil med takó veliko družino gospodár, njegova žena pa gospodinja, če niso iz kaciga posebniga vzroka druziga gospodárja ali druge gospodinje izbrali. Na pot so se odpravili z velikimi čedami mnogoterih domačih žival. Po poti so počasi gredé pasli. Per sebi so imeli vozé, kakoršni so se po tacih krajih naprej spraviti dali. Nekoliko blaga so tudi s tovrno živino prenašali. Kér je bil kak lepši ali perpravniši kraj, so se za delj časa pod šotore ali pod pečine vstavili. Možki so mogli hoditi naprej kraje ogledovat, z lokam kaj divjine nastrelit, ali pa pot oskerbeti vozé in tovrno žival dalje spraviti. Takó so bradati in lasati možje, živiga pogleda, v ohlapnih hlačah, s kožo kake zveri oblečeni, čez život prepasani, tulj poln pušic, in lok čez ramo, nož ob strani, naprej spravljali svojo družino, čede in vozé, kteri so z nar potrebnim orodjem, blagam in otročiči obloženi po runjavim svetu počasi dalaj škripali. Enako najdemo v sv. pismu, de se je Jakob selil, ko se je bil od Labana na svoj očetov dom povernil. Ezav mu je šel z 400 hlapci naproti. Jakob je imel tudi veliko družino hlapcov in dekel, ter se pred Ezavam zgovarjal, de ne more naglo hoditi zavolj otrok in zavolj breje živali. Kdor je po morji hodil, je šel tako naglo, kakor se mu je dalo, pa li bolj ob kraji; po poti je bilo treba večkrat ostati in na suho iti, si kaj zver nastrelit, kaj skuhat ali speč. Takó je Eneja od Troje do tje, kjer je bil potlej Rim, v enim leti hodil z 600 ljudmi, ki so se v 22 barkah vozili. Ko se je Jazon v barki Argo vozil, jih je bilo 54 narboljih junakov vkupaj.

(Dalje sledi.)

Zlate bukve.

Naj oznanijo Novice žalostno prigodbo, ki se je pripetila 10. dan pretečeniga mesca v rudni jami dve uri in pol nad Kamno Gorico na Gorenském, in naj oznanijo v zlatih bukvah verliga junaka, ki se je v 66 sežnjev (klafter) globoko jamo podal, svojiga nesrečniga tovarša, akoravno že mertviga, na dan spraviti. Poslušajte dragi braveci žalostno prigodbo:

Pavel Pantar, Andrej Petočnik in Juri Žvontar, rudarji iz Kamne Gorice se podajo 10. Rožniga cveta v rudno jamo na Dernčevim rovtu na Ilovci, predeh pregledat, do kteriga so ravno perkopali. Pavel Pantar, okoli 46 let star, zakonski mož in oče dveh otrok, si tukaj upa v nevarni predeh od unih dveh na vervi spušen, ktera se je čez dve skali operto svinko dričala, z dvema lešerbama, eno v rokah eno na glavi. V globočini 14 sežnjev se odveže, okopuje na kraji jame in se med tem s svojima tovaršama pogovarja! Na enkrat v jami vse vtihne. Tovarša kličeta in kličeta v jamo, pa le votli jek njih grozenja jima iz globočine doní, ktero je nesrečni rudár, naj že bo, de mu je spodletelo, ali de ga je omotica napadla, do dna premeril. Neutegama leteta imenovana rudarja v Drašgoše druzih tovaršov na pomoč klicat, ki urno pridejo in eden izmed njih se je še 17 sežnjev globokeje v jamo podal,